

UFORBEHOLDNE SOLDATER- MINDER FRA 1864

Gengivet af **Andrea E. Sørensen**

Paa en Novemberdag i 1928 blev fhv. Gaardejer og Veteran fra 1864, Jens Petersen af Store Grandløse Mark, begravet paa Grandløse Kirkegaard i en Alder af 89 Aar, han var født i August 1839. Det var saaledes blevet Jens Petersen forundt at leve under 6 Konger.

I 1925 fortalte J. P. livligt og uforbeholdent om, hvad han havde været ude for som Fædrelandsforsvarer i Krigstiden, og hvor ondt det havde været for den slagne Hær efter Hjemkomsten. Jens Petersens Oplysninger kommer i den Rækkefølge og under den Form, som han selv fremsatte dem i.

»Jo — jeg husker da adskilligt fra Krigstiden, f. Eks. glemmer jeg da aldrig den sidste Nat, vi var nede i Slesvig, nærmere betegnet paa et Hotel i Egernførde, hvor en Del danske Soldater var indkvarterede. Midt paa Natten blev vi pebet ud, en Ordonnans, der havde redet, saa Hesten var dækket af Skum, meldte, at nu gik Tyskerne over Ejderen, og vi maatte af Sted. Vi havde jo faaet noget i Hovedet, og nogen begyndte at slaa Porcelainet i Stykker, hvor vi var; det blev en hel Mani at ødelægge Servicet, det var jo nogle hele Skarnsstreger, som ikke gjorde Gavn for noget, men det blev nu gjort. Men der var jeg nær blevet slaaet ihjel. Idet vi gik ud af Hallen, kom jeg forbi en Pige, som gik og fejede; jeg tog hende i den ene Arm og sagde noget om en sød Pige, men hun

var ikke oplagt til Spøg for Øjeblikket, men årev mig et gevaldigt Slag oven i Hovedet med Kosten, og havde jeg ikke haft den svære Uniformskasket paa, havde jeg maa-ske endt mine Dage der.

Saa husker man jo ogsaa al den Sult, Tørst og Kulde, man var ude for. Der var en daarlig Fordeling af Fødevarer; undertiden maatte vi ligefrem stjæle os til noget til Livets Opretholdelse. Saaledes stjal vi det nye Mandskabs Mad, engang vi fik Forstærkning; det blev de jo galne over, men vi beholdt Maden; vi gik ud fra, at de i det mindste var mætte, da de kom, medens vi i lang Tid ikke havde faaet nogen Madtildeling. Vi stjal ogsaa Fjerkræ og den Slags Ting, hvad vi kunde faa fat paa, men det var nu saa som saa, det Udbytte, vi fik ud af det. Engang var vi ved Mysunde, Byen var jo brændt og ødelagt, Fjerkræet søgte jo at bjærge sig, som det bedst kunde, Hønsene fløj op og satte sig i Træerne, dem slog vi ned med lange Staver og stegte eller kogte dem. Men det var en værre Redelighed med det Kokkeri, for ikke en eneste af os store Mandfolk havde den Omtanke at gøre Fjerkræet rent, det vil sige tage Indvoldene ud; undertiden trak vi nogle af Fjerene af og kogte saa Hønen i Vand baade med Møg og Skidt i. Det tynde, eller Suppen, vor jo uspiseligt, men vi gnavede noget af Kødet af. Til andre Tider, naar vi havde Baal, smed vi den døde Fugl ind i Ilden; her blev Fjerene svedet af, og vi drejede den lidt i Ilden, til det yderste var noget stegt, saa satte vi den til Livs. Vi kunde jo have haft meget bedre Gavn af Dyrene, hvis vi havde haft den Omtanke at skære dem op. Det var en værre Komædie med den Madlavning. Engang da vi havde faaet nogle Madvarer, og vi havde da ogsaa en Gryde, blev Spørgsmaalet, hvordan vi fik lavet et Fyrsted til at koge det paa. Nogen fandt ved et forladt Hus et W. C. — altsaa uden Vand — af den gammeldags Slags, vi havde ogsaa den Gang et andet Navn til et saadant Sted, men altsaa, her var rent og ikke noget Griseri, og nogen fandt altsaa ud af, at den

runde Udskæring i Brædtet passede lige til Gryden, og naar vi fyrede tilpas forsigtigt, vilde det være et ideelt Kogested. Det gik ogsaa efter Bestemmelsen, lige til Maden omtrent var færdig, saa sank Kassen sammen, den var jo blevet tørret ind af Varmen, og saa var Maden spildt for den Gang. Det skete ogsaa somme Tider, naar vi havde faaet samlet os noget Mad sammen, saa stormede Tyskerne; naar vi flygtede, tog de jo Maden.

Men det var ikke alene Infanteristerne, der somme Tider søgte at komme lidt let til Forplejningen. Engang traf vi i en By en Flok Dragoner med en stor Kalv, som de skulde til at slagte; vi spurgte dem: Hvor har I faaet den fra? — Mødt den nede paa Gaden! sagde de. Den var slet ikke saa tosset, der var meget Kød paa den.

Befolkningen der nede var os fjendsk og undte os ikke noget; de gemte, hvad de havde. Noget havde Tyskerne vel ogsaa tilvendt sig, saa de havde maaske ikke saa meget til sig selv heller. Men deres Omtale var, at de var blevet forurettet af Danskerne paa forskellige Maader. Saaledes sagde de, at de af Befolkningen der nede fra, der havde studeret og taget deres Eksamener, nød ikke samme Ret som andre i Kongeriget. Sjællændere og Jyder blev altid foretrukne for Sønderjyder eller Slesvigere, naar Embeder skulde besættes i Landet.

Men der nede var det jo paa samme Vis som andre Steder, nogle var bedre end Ryet gik af dem, ogsaa Tyskerne kunde have Hjerte for deres Medmennesker. Saaledes laa jeg en Tid indkvarteret hos en Skolelærer i Kappel, han var Tysker, men et herligt Menneske; jeg fik meget til overs for den Mand, som jeg lærte ham at kende, og jeg var dog hans Fjende, men det saa han slet ikke paa. Han saa jeg var et Menneske, en menig Soldat, som var uden Skyld i at komme ham til Ulejlighed, men maatte adlyde Kommandoen uden selv at have noget at sige. Jeg fik Mad der, og han sørgede for, at mine daarlige Fødder blev plejede, de gav mig linnede, rene Klude til at svøbe om de

saarede Tæer. Og medens jeg var hos ham, var det, at jeg blev udnævnt til Underkorporal, og med Glæde tog han Del i denne Hændelse og var glad paa mine Vegne, at jeg var blevet forfremmet. Og dengang jeg skulde flytte og tage Afsked med min Kvartervært og hans Kone, bad han mig komme ind at besøge dem, i Tilfælde at min Vej nogen Tid faldt forbi hans Hjem. Jeg sagde Tak, men mente ikke, at jeg vilde komme dertil igen. Men det skete nu alligevel, for dengang vi trak os tilbage og var slagne og satte Kursen hjemefter, kom den Afdeling, hvortil jeg hørte, den Vej, og der blev gjort Holdt i Byen, og jeg gik hen at hilse paa den Mand, der havde udvist saa megen Godhed mod mig. Jeg traf ham hjemme, mens hans Kone var gaaet bort, han vilde sende Bud efter hende, at hun kom hjem og gav mig Mad, men jeg sagde, det skulde han ikke, der var blevet bestilt Mad til os Soldater et Sted, saa det var unødigt at gøre Ulejlighed.

Under Krigen blev der baade plyndret og stjålet, jeg har ogsaa været ved at stjæle noget engang, men jeg gjorde det ikke, og har siden været glad for det mange Gange, at jeg overvandt Fristelsen. Det var efter et Slag, og en Soldat laa paa Jorden og var død; ved Siden af ham laa et Par nye Støvler, og det var dem, der fristede mig. Manden var jo død og kunde ikke bruge dem mere, jeg havde to Par Støvler, men de var i Stykker begge Parrene. Jeg var tre Gange henne at se paa de Støvler, der laa der, men saa tænkte jeg: Lever du, faar du vel ogsaa Støvler, — og dør du, saa vilde dette martre Samvittigheden i dit sidste Øjeblik. Saa gik jeg og lod Støvlerne ligge. Der var mange, der efter at være kommet hjem, havde ondt ved at vænne sig fra den Vane at rapse, saavel som at drikke Brændevin til Overmaal. Dette med Brændevinen havde Ledelsen sin store Medskyld i, idet man ikke var nær saa karrig med at udlevere Brændevin som med at give os Mad. Saaledes husker jeg engang før et Slag, vi havde ikke faaet nogen Mad, kun Brændevin, jeg havde 1½ Pægl,

og det drak jeg af to Gange. Naar man saaledes fastende nød Brændevin og ingen Mad til, blev man som rasende og blev kommanderet »Fremad«; man tænkte hverken paa Forlovede eller Hjem i Slaget, men blot paa at slaa ihjel. Somme kom Krudt i Brændevinen, saa mente de, det virkede bedre.

Et Par Østrigere var deserteret hen til os, de havde et Par Pægleglas, og dem fyldte de halvt med Peber, og saa kom de Brændevin i, det var en streng Snaps. At de kunde faa den ned, var mig ubegribeligt, men de var vant til Traktementet. Disse to fik Lov at gaa hos os. Der var ogsaa en Dansker, der deserterede over til Tyskerne, men ham var der ikke meget ved; han havde faaet den sorte Kokarde og saa mange Straffe, og var ligegodt noget indskrænket, for ellers var Fjenden jo glade for at faa Oplysninger. Engang var der en Flok Tyskere, der vilde desertere over til os, men blev taget i det. Disse Mennesker maatte først grave deres egen Grav, og saa blev de alle skudt af deres Landsmænd; der var streng Disciplin blandt Tyskerne.

Vi havde det nu ikke lige bedrøveligt altid; til Tider morede vi os. Da jeg var paa Als, lærte jeg at kende de Als-Piger; de var gode Dansere — og de kunde ogsaa drikke. Det var »Sorte« vi drak, Kaffe med Brændevin i, Pigerne kom to Snapse i en Kop Kaffe, de Piger var ikke til at hamle op med. Undertiden syntes jeg ikke, at jeg vilde staa tilbage for dem, men de kunde drikke mig under Bordet, og jeg blev fuld, før de gjorde det. Men som de Kvinde-mennesker kunde danse! Engang jeg havde været til Dans, havde jeg ogsaa faaet fat i en Pige, og da Dansen var forbi, skulde jeg jo følge hende hjem, de var jo tyske der nede, og ligemeget hvad jeg sagde, saa sagde hun »nicht verstehen«. Saa blev jeg saa gal, at jeg sagde: »Saa til Helvede med dig, din Skovl!« Saa gik jeg hjem.

Løjtnant Frandsen, der ejede Jernstøberiet i Holbæk, og Merløse og Taastrup Teglværker, var ogsaa med i 64, ham

talte jeg med, han spenderede Penge til Soldater fra Omegnen af Holbæk. Der var ogsaa en Løjtnant Ancher, en trofast og dygtig Officer, han havde taget to Faner, som Tyskerne havde plantet, og var den sidste, der forlod Skansen. Han blev ikke belønnet for den Daad som han burde, det var en Skam. Han var Nordmand; der var enkelte frivillige baade af norske og svenske. Engang laa vi længe et Sted ved Sønderborg, Tyskerne gjorde det ene Udfald efter det andet, vi maatte hele Tiden ligge uvirksomme; til sidst blev vi kede af det og begyndte at snakke højt om, at vi ogsaa vilde have Lov at gøre Udfald. Men det havde nær gaaet galt, vi maatte jo ikke snakke med, og det blev os meget højtideligt meddelt, at hver tiende Mand af den Afdeling, jeg hørte til, skulde skydes. Men nu indtraf noget, som i det alvorlige Øjeblik nærmest virkede komisk. En lille Skræder, der var Afdelingens mindste Mand, traadte uden videre frem foran Fronten og henvendte sig til den højststaaende Officer med Ordene, om han maatte have Æren af at blive den første, der blev skudt. Skræderens Opførsel virkede saa forbløffende, at Stemningen helt slog om, og vi blev beordret til at gøre et Udfald mod Tyskerne. Men det slap vi nu ikke saa godt fra, som man havde kunnet ønske.

Under den Krig blev der jo talt en hel Del om, at nogle af de højststaaende Officerer ikke var saa ærlige, som de skulde være; de havde noget fælles med Tyskerne. Hvordan det nu havde sig, faar staa hen, men undertiden fik man nu Mistro til Ledelsen. Saaledes var det højt mærkeligt engang, Tyskerne var lige i Nærheden og vilde entre over mod os. Vi stod 1600 Mand opstillet i samfulde to (2) Timer paa en Mark, uden at vi maatte røre paa os, men vi saa da til. Paa den Tid var der mange Tyskere, der kunde komme over. Det samme var Tilfældet, da nogle Broer skulde ødelægges, for at Tyskerne ikke skulde bruge dem til Overgangen. Et af vore bedste Skibe laa der i Vandet og skulde løbe mod Broerne, saa de søndredes — men gik

for halv Damp, det var jo ikke en Maade at tage det paa. Undertiden hed det, naar vi laa i Stilstand, at vi ikke maatte irritere Tyskerne. Engang havde Tyskerne gjort et vældigt Udfald og rykkede frem, men blev slaaet tilbage, og naar det gaar saadan, at de først stormer og saa maa trække sig tilbage, gaar det altid galt, de havde et voldsomt Mandefald, og det var den Afdeling, hvor jeg hørte til, som særligt havde gjort Udslaget til, at vi sejrede, og alle vi Soldater var jo fra Omegnen af Holbæk og Nykøbing og Landet der imellem, og fra Hjemegnen sendtes der da ogsaa nogle Telegrammer over til os med Tak for Daa-den. Men vi sagde Mand og Mand imellem, de skulde hellere have sendt os nogen Mad, for den Tak, Tak, Tak fylder jo ikke noget. Vi laa paa Stedet flere Dage efter det Slag, og maatte ikke skyde over mod Tyskerne, der blev sagt, at de havde mange hundrede Saarede. En Løjtnant blev sendt over for at se, om det passede; han kom tilbage med Meldingen, at der laa 1600 saarede Soldater der, saa det var sandt, at de havde haft et stort Tab.

Det var en haard og kold Vinter, hvor Soldaterne led ondt, engang Kongen, Christian IX var der, spurgte han, om Soldaterne havde noget at klage over. Nogle tog til Orde og sagde som det var, men Kongen svarede ikke synderligt dertil, og der fandt heller ingen Forandring Sted.

Et stort Problem var Behandlingen af de saarede Soldater. Paa det Tidspunkt var de tyske Læger og de tyske Lazaretter at foretrække. Der var ogsaa Tale om en Stordaad inden for dette Felt; en Soldat, jeg kendte, fik Benet skudt over, han kom ind paa et tysk Lazaret og blev behandlet her, og Resultatet blev overraskende, Manden levede op og blev rask, han blev en lille Smule halt, men gik ellers godt. Det vakte stor Opsigt, ogsaa blandt de danske Læger, de havde ikke gjort det efter. De var kendt for at være raske til at sætte Arme og Ben af Folk; der blev sagt, de fik Penge for hvert Ben de satte af, det var noget andet. I det hele taget var de bagefter paa de danske Lazaretter,

ogsaa paa Forplejningens Omraade, her gjorde de dem ingen ekstra Ulejlighed. Hos Tyskerne gav de dem Læskedrikke og Frugt, naar der var noget at faa. Og det blev da ogsaa til, at danske, der blev saaret, ofte holdt sig tilbage, saa blev de opsamlet af Tyskerne.

Jeg husker et Træk om en dansk Husar, som var blevet til sidst, Hesten vilde ikke i Vandet (det var da Tyskerne tog Dybbøl), men til sidst kom den ud, og Hest og Rytter kom godt over til den anden Bred. Da Husaren var saa langt væk, at Kuglerne ikke kunde naa ham, rejste han sig op i Sadlen, klappede sig paa sine Rygstykker. Tyskerne vidste nok, hvad det betød, de skød, saa Kuglerne hvinede, men han var for langt væk; de havde tænkt at tage ham. Vi morede os over Tildragelsen.

Efter at jeg var blevet Underkorporal, var der ved en Træfning et Tilfælde, jeg heller aldrig har glemt. Jeg laa med en halv Snes Mand og skød. Blandt dem, jeg havde om mig, var der en ung Mand, som den Dag var kommet som Rekrut og ikke tidligere havde været ude for den Haandtering at dræbe sin Næste. Da der blev kommanderet »Fyr«, skød han sit Gevær af op i Luften, jeg raabte »Skyd dog for Pokker hen mod Tyskerne!«, der var jo nok at skyde paa, men i det samme ramtes han af en Kugle og var død. Han blev skaanet for at udføre det, som han var imod. Jeg troede den Dag, at jeg ogsaa selv var blevet ramt, men da jeg fik sundet mig lidt, var det kun noget Jord, der var slaaet op. Det var lige op til en Fold, hvor nogle Køer var indelukket. Der var en Ko, der blev ramt af en Kugle. Lige i Nærheden laa et Hus, og jeg saa en ung Pige staa der inde i Haven med en Spand Vand. Hun stod og græd. Da jeg kom, spurgte hun, hvor Tyskerne var. »De er omme bagved«, sagde jeg, »de kommer nok ikke og gør dig nogen Fortræd, men lad mig faa Lov at drikke af det Vand, du har i Spanden«. Det var ikke noget Under, at Kvinder var bange, der var megen Raahed og Brutalitet, særlig naar det var Fjenden, den modsatte Befolkning, det gik ud over.

Da vi trak os fra Dannevirke, var der to Nætter og en og en halv Dag, hvor vi ikke fik det fjerneste at spise eller drikke; vi havde ikke andet, end naar vi bukkede os ned og tog en Haandfuld Sne og puttede i Munden. Og saa var Benene jo næsten ødelagte; Fødderne var saa forfrosne, saa de næsten ikke kunde bære en, Is og Sne gjorde det vanskeligt at færdes. Da maatte jeg love for velvillige Kammerater, der hjalp mig at bære min Oppakning og Geværet og undertiden maatte støtte mig, naar jeg blev for mat. — Da følte man, hvad Nederlagets Elendighed betød. Tyskerne og Østrigerne var jo langt overlegne i Tal, og de havde nye og bedre Vaaben; de kunde skyde ti Gange, medens vi ladede og skød een Gang.

Spot og Skade følges ad; det fik vi at mærke paa vor March gennem Landet til København. Folk, vi mødte, haanede os, vi var ikke som Soldaterne fra 48, og fremdeles. Fynboerne var flinke og gæstfrie og gjorde, hvad de kunde for at hjælpe os, og de skaffede os Sengeleje, saa yderlig Æ kunde. Det var meget, for vi var jo blevet fulde af Utøj under den Tilværelse. Vi fik jo nok vasket en Skjorte nu og da, men Vasketøjet blev ikke kogt, og var nærmest af samme Farve som en Kakkellovn, naar vi fik det, men vore Penge tog de da. Men at komme til at hvile i en Seng efter de lange Strabadser var et Velbefindende, som mange vel har ondt ved at fatte. Paa Sjælland mærkede man rigtig, hvor uvelsete vi var, ja i København var Folk ved at spytte os i Øjnene af bare Foragt. Tilraab af alle Sorter regnede ned over os, naar vi marcherede eller naar vi kom enkeltvis. Saaledes inde ved en Kro i Nærheden af København begyndte Krogæsterne at overdænge Soldaterne med Ukvemsord, en af Soldaterne trak Sabelen. Det samme var Tilfældet, naar vi marcherede paa Øvelse til eller fra Fælleden derinde ved Hovedstaden, saa raabte de efter os. Engang var der en velklædt Mand, der holdt sig paa Siden af os, medens vi marcherede, og regnede op om, at det Blod, der flød i Aarene paa Soldaterne fra 48, var anderle-

des end hos os o. s. v. — han fulgte med hjem igen. Saa længe vi var under Kommando, kunde vi jo ikke gøre ham noget, men han var uforsigtig nok til at gaa med ind i Marketerieret og fortsætte Drillerierne. Saa var den en af Soldaterne, en Kulsvier, han stak ham en ordentlig Skalle, saa han gik bagover og ned paa Gulvet, men det døde han jo ikke af, men saa tog Soldaten og satte Benet paa Brystet af ham og dunkede ham med Hovedet op imod Væggen, og han døde. Jeg ved ikke, hvem den Mand var.

Efter at vi var hjemsendte, blev vi indkaldt igen for en Tid, og da vi stod uden for Kastellet og ventede, genkendte man jo hinanden. Nogen, man troede var døde, havde overvundet Saarene. En Mand, jeg saa falde ved Mysunde ramt af en Kugle, saa Blodet stod ud af Halsen, fik jeg der Øje paa; han fortalte da, at Kuglen ikke var taget ud, han var ogsaa svag, han tabte sin Stok og kunde ikke selv tage den op; en af os andre gav ham den; han maatte alligevel være Soldat, hvor daarlig han end var. Jeg spurgte ham, om han hjemme fik Understøttelse. Nej, det gjorde han ikke, han var af den Slags beskedne Mennesker, der tier og taaler — og faar Lov dertil, naar de ikke kan trænge dem i Forgrunden. En Malersvend fra Holbæk fik hele Underkæben skudt væk. En Mand, der hed Ole Jensen og havde Maltes Kro, blev hjemsendt under Krigen, før vi andre kom hjem. Dengang var der noget, der hed, »de skød sig fri«. og han kunde skyde saa godt, og paa den Maade blev han tidligere færdig end vi andre.

Der var voldsomt mange Folk her fra Egnen med i Krigen, det var der ogsaa i 48, men dengang blev der festet for de hjemvendte Krigere — vi maatte vente i halvtreds Aar, før der vankede et anerkendende Ord for vore Bedrifter. I 1914 blev der jo gjort en Festlighed for Veteranerne fra 64. Nu var Københavnerne blevet flinke og hjælpsomme. Naar vi kørte med Sporvogne og lignende, var det gratis. Det var interessant for os at træffe sammen med Mennesker, som vi i Krigstiden havde delt godt og ondt med; mange Minder blev opfrisket.